

In memoriam

Dr JOSIP MATASOVIĆ
(18. VIII 1892 — 10. II 1962)¹

Rodio se u porodici kotarskog pristava Mijata Matasovića 18. VIII 1892. u Vrpolju (Slavonija), gdje je svršio osnovnu školu. Gimnaziju je polazio u Vinkovcima, a sveučilišne nauke u Zagrebu (1911—12), Zürichu (1912—13) i Beču (1913—15). Doktorat povijesti postigao je u Beču 3. XII 1915. disertacijom o problemu srednjovjekovnih dualističkih hereza u suvremenoj i novijoj historiografiji do sredine XIX stoljeća (*Zur Geschichtsdarstellung der mittelalterlichen Gnostiker*). Neposredno poslije završenih studija postavljen je 15. VIII 1915. za namjesnog učitelja i uskoro zatim za profesora u vinkovačkoj gimnaziji, odakle je 14. I 1920. premješten za kustosa Hrvatskoga narodnog muzeja u Zagrebu, odjel za umjetnost i umjetni obrt. God. 1924, 26. III, imenovan je docentom za novu historiju na Filozofskom fakultetu u Skopju, gdje 1925. postaje vanredni, a 1932. redovni profesor. Pošto se izbijanjem rata 1941. vratio u Zagreb, postavljen je za v. d. ravnatelja Državnog arhiva u Zagrebu, na kojem je položaju, kao pravi ravnatelj, ostao do svog umirovljenja 1958. Od 1943. do 1945. bio je i redovni profesor za »povijest opće i hrvatske kulture«, a od 1946. do 1959. honorarni redovni profesor pomoćnih historijskih nauka na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Prof. Matasović bio je historičar neobično široke kulture i goleme erudicije; on se prije svega smatrao predstavnikom tzv. kulturne historije, u najširem smislu te riječi, obuhvativši svojim znanstvenim interesom najrazličitija područja društvenog života, od trgovine i kućnog namještaja do pučkog folkloru i heretičkih učenja. Premda je svoju djelatnost započeo s izrazito medievističkom disertacijom, poslije koje je svoj prvi štampani rad posvetio nekim problemima pučkog praznovjerja (*Čini od uroka. Primjeri iz historijske i savremene folklore*. Vinkovci 1918), on je od 1919. obratio svoju pažnju gotovo isključivo hrvatskoj povijesti XVII—XIX st., s težištem na XVIII stoljeću. Na to se razdoblje odnose njegove najvažnije i najopsežnije rasprave, izrađene na osnovu obilate arhivske građe: *O bano-vinskoj trgovini u XVIII stoljeću*, Jug. njiva III, 1919; *Iz galantnog stoljeća I*, Zagreb 1921 (nedovršeno); *Die Briefe des Grafen Sermage aus dem siebenjäh-rigen Kriege*, Zagreb 1923; *Knez Lenard, kaptoloma zagrebečkoga kramar*, Narodna starina XI—XIV, 1932—35 (nedovršeno). Bogatstvo njihova sadržaja, u kojemu je Matasović na svoj osebujan način, neobičnom slikovitošću prikaza i naročitim stilom, uspio da izrazi svu punoću hrvatske društvene svagdašnjice u tim stoljećima, jedva se može naslutiti iza skromnih naslova ovih rasprava. Valja duboko požaliti što su dvije od njih, zacijelo najvrednije — prvenstvo bih među njima ipak dao »Knezu Lenardu« — ostale samo torzo (osim ako se

¹ Ovaj nekrolog prenosimo iz Jugoslovenskog istorijskog časopisa 1962, br. 1, str. 156—157, dodajući mu popis pokojnikovih radova od 1918. dalje i nekoliko daljnjih podataka koji, u vezi s radovima, zavređuju pažnju. *Redakcija*.

njihovi neštampani dijelovi ne nađu u rukopisnoj ostavštini autora). Vjerojatno je ista sudbina zadesila i opsežan komentar uz izdanje prijevoda Krčelićevih »Annuarum« (1953), kojemu je prvobitno bio određen za redaktora.

Između preostalih pedesetak rasprava, članaka i ocjena (u Jug. njivi II—VII, 1918—23, i Narodnoj starini) treba napose istaći knjižicu *Do Ozore 1848* (Zagreb 1919), jedan od najvažnijih priloga historiji Četrdesetosme u Hrvatskoj (široko zasnovani komentar uz izdanje Kulmerovih pisama Jelačiću 1848, u Nar. starini XIII i XIV, također je ostao nedovršen); tri dijela iz teksta disertacije (*Ogledi paulikijanske historiografije*, GZM XXXII, 1920, *Tri humanista o Patarenima*, Godišnjak Skopskog filozofskog fakulteta I, 1930, i *Rerum bogomilicarum scriptores novi aevi antiquiores*, ib. III/3, 1937) — kojima je trebalo da slijede *Ogledi patarenске historiografije* (u rukopisu) — i *Životopis Mije Brašnića*, Zagreb 1922, uzoran primjer jedne historiografske monografije.

Posebno mjesto među radovima prof. Matasovića zauzimaju: *Fojnička regesta* (Spomenik SAN 67, 1927), dragocjena zbirka građe iz franjevačkog samostana u Fojnici (Bosna), važna za proučavanje turskog perioda u povijesti naših naroda, i njegov prijevod *Uspomena iz mladosti u Hrvatskoj* od I. I. Tkalca (izd. S. Knj. Zadruga, 1925), s odužim pogovorom o piscu i mnogim korisnim bilješkama uz tekst.

Osim svojim radovima, koje je u glavnom objavio u kratkom razdoblju od šesnaest godina (1918—34), prof. Matasović je zadužio jugoslavensku historijsku nauku i jedinstvenim pothvatom u čitavoj njezinoj povijesti: časopisom *Narodna starina*, koji je kao »nepovremeni časopis za povijest kulture i etnografiju južnih Slovjena« izdavao i uređivao od 1922. do 1940, kada je poslije posljednjeg 35. sveska izdao još jedan zaostali, 11. svezak. Ako već ovaj podatak dovoljno rječito govori o teškoćama s kojima se taj pomnjivo uređivani časopis morao da bori, stalni apeli njegova urednika »pretplatnicima« i drugim čitaocima ostat će zauvijek teško svjedočanstvo jednog izuzetnog idealističkog napora u sredini koja još nije bila dozrela da ga shvati. Iako je prof. Matasović već 1930. navijestao da »stoji ovaj časopis pred likvidacijom«, on je u njega ulagao sva sredstva kojima je mogao raspolagati i tako mu ipak produžio život za daljih deset godina. Dugovi koje mu je »Narodna starina« ostavila u nasljeđe imali su i tu posljednicu da sv. 9, 12, 13 i 15 nisu više ugledali svijetlo.

Neku naknadu za Narodnu starinu trebalo je da od 1945. dalje pruži obnovljeni *Vjesnik Državnog arhiva* u Zagrebu, ali je taj pokušaj završio s pojavom nepotpunog XI godišta, koje nikad nije ni ušlo u prodaju. Tako se dalja izdavačka djelatnost prof. Matasovića ograničila na štampanje dviju knjiga *Zapisnika sabora kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije* (1631—1713), koje su, doduše, predane javnosti tek poslije njegova odlaska iz Državnog arhiva (1958), ali koje svoj postanak duguju njegovu poticaju.

Bibliografija radova J. Matasovića

Kratice: JNj i JONj — Jugoslavenska Njiva, od IV godišta Jugoslavenska Obnova-Njiva; NS — Narodna Starina.

1918 Čini od uroka. Primjeri iz historijske i savremene folklore. Vinkovci. Srednjoškolski zemljopis (rec.), JNj II, 716—718, 731—733.

- 1919 Do Ozore 1848. Zagreb.
O banovinskoj trgovini u XVIII stoljeću, JNj III, 702—705, 729—732, 763—765, 783—785, 797—800, 830—833.
Bilješka k izdanju Relkovićeve Djela, Ljetopis JAZU 34.
Ilešičeva monografija o Šporeru, JNj III, 432—433.
O pučkoprosvjetnoj organizaciji, ib. III, 408—411.
Novi srednjoškolski statut, ib. III, 480—482, 497—498, 512—513.
»Franjevci i Rim«, ib. III, 513 (u povodu članka D. Prohaske pod istim naslovom).
Prekjučerašnji Talijani, ib. III, 646—649, 664—668.
- 1920 Oglеди paulikijanske historiografije, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu 32.
Iz galantnog stoljeća. (Kulturno-historijski fragmenti.) Dom i Svijet 33, Zagreb, br. 10—18.
Dva starinarska časopisa, JNj (JONj) IV, 14—15, 53—54.
Osnivanje »Prosvjetnog Saveza«, JONj IV, 51—53.
Zabitna izložba slavnihi stvari, ib. IV, 317.
Primitivna trgovina II, ib. IV, 873—875.²
Simboli, emblemi i slično, Omladina III, 169—173.
- 1921 Iz galantnog stoljeća I, Zagreb.
Pučki ekspresionizam, Savremenik XVI i pos.
- 1922 Životopis Mije Brašnića (1849—1883), Zagreb.
Stari i starinarski Zagreb, NS I, sv. 1, 1—16.
Slikarije Stjepana Marjanovića, ib. I, sv. 3, 259—282.
Nekoliko daguerreotypija, ib. I, sv. 3, 326—330.
Publikacije (rec.), ib. I, 87—91.
Vj. Klaić, Knjižarstvo u Hrvata (rec.), ib. I, 201—203.
Dio djela Buckleova, JNj VI/II, 85—88.
Vlad. R. Petković, Manastir Ravanica (rec.), NS II, 335—336.
- 1923 Die Briefe des Grafen Sermage aus dem siebenjährigen Kriege, Zagreb.
Kompanija kapetana Relkovića, NS II, sv. 4, 47—64.
Hrvatska Troja, NS II, sv. 5, 151—158.
Sarod Rakitića, ib. II, sv. 6, 240—256.
Objelodanjeni Varaždin, JNj VII/II, 125—128.
B. Cvjetković, Dubrovnik i Petar Veliki (rec.), NS II, sv. 6, 280—281.
A. Gobineau, Renesansa (rec.), JNj VII/I, 39—40.
J. Badalić, Spomenici ruske drame XVIII. vijeka u zagrebačkoj sveučilišnoj biblioteci (rec.), NS II, 180.
Srkuljevi povjesni udžbenici, Slobodna tribuna III, br. 386 i 387.
Djeca u »Proljetnom salonu«, Vijenac I, 430—433.
- 1924 Pabirci o staromu zdravstvu, Zagreb.
Svečanosti »biranihi kraljeva« u mletačkoj Dalmaciji, NS III, sv. 7, 84—90.
Nekoliko kajkavskih napitnica, ib. III, sv. 8, 201—205.
Tih. R. Dorđević, Naš narodni život (rec.), ib. III, 106—107.
- 1925 Zagrebački kućni namještaj polovinom XVIII stoljeća, NS IV, sv. 10, 46—78.
Dvije šablonske ilustracije, ib. IV, sv. 11, 350—355.

² Dio I toga članka ne nalazi se u tom godištu JONj-e.

- Kulturnohistorijska izložba grada Zagreba g. 1925, ib. IV, sv. 10, 165—181.
Nekrolog. — Dr. I. pl. Bojničić. Ib. IV, sv. 11, 356—358.
I. I. Tkalac, Uspomene iz mladosti u Hrvatskoj I—II, Beograd (ćir.), — Pogovor, II, 87—117, i bilješke, II, 118—135.
»Spomenspis Građanskog Streljačkog društva« u Osijeku (rec.), NS IV, 360—363.
- 1927 Fojnička regesta, Spomenik SAN 67, Beograd.
Princ Evgenij Savojski u Sarajevu 1697, NS VI, sv. 14, 96—106.
Stari Zagreb, Ilustrovani Vijenac V, 453—461.
- 1928 Protunapoleonski austrijski manifest 1813. u hrvatskom prevodu, NS VII, sv. 16, 21—56.
Cigani u doba terezijanstva i josefinizma, ib. VII, sv. 17, 200—201.
Društvo braće skrotica, ib. VII, sv. 17, 201—208.
- 1929 Stari osječki most, NS VIII, sv. 18, 7—32.
Grofovska diploma don Joannes-Felixa Muñoz de Avalos iz godine 1734, ib. VIII, sv. 19, 77—84.
Dva prosvjeda proti konkurenciji u Zagrebu 1769. i 1780, ib. VIII, sv. 20, 107—109.
Iz ekonomske historije 1754.—1758, ib. VIII, sv. 20, 181—190.
- 1930 Tri humanista o Patarenima, Godišnjak Skopskog Filozofskog fakulteta I, 235—252, i pos.
Još o svečanostima »biranih kraljeva« u mletačkoj Dalmaciji, NS IX, sv. 22, 209—211.
Prilog genealogiji Patačića, ib. IX, sv. 24, 409—448.
Ulomak iz monografije »Stari Vinkovci«. Spomenica 150-godišnjice drž. gimn. u Vinkovcima 1780—1930.
III Bizantološki kongres u Ateni g. 1930, NS IX, sv. 24, 449—453.
Nekoliko pisama Anke Atanaskovićeve, ib. IX, sv. 22, 219—223.
Tri pisma biskupa Strossmayera, ib. IX, sv. 23, 329—331.
- 1931 Nekoji fragmenti historije XVIII. stoljeća, NS X, sv. 25, 97—106, i 26, 267—272.
Fratrī bosanski prema muslimanima »za ličit bonika«, Liječnički vjesnik, br. 4.
Fojnička regesta. Franjevački vjesnik 38, br. 3, str. 93—94 (u povodu kritike u br. 1).
- 1932 Josefinska skrb protiv požara, NS XI, sv. 27, 63—66.
Knez Lenard, kaptoloma zagrebečkoga kramar, ib. IX, sv. 28, 99—114, i sv. 29, 169—204.
Milan Prelog, ib. XI, sv. 23, 115—130.
B. (F.) Granić, Die privatrechtliche Stellung der griechischen Mönche im V. und VI. Jahrhundert (rec.), ib. XI, sv. 28, 140—141.
N. Radojčić, Srpski Abagar (rec.), ib. XI, sv. 29, 231—233.
- 1933 O univerzitetima I, Zagreb.
Jelačićana iz Vukovara, NS XII, sv. 30, 77—79, i 31, 134—135.
Knez Lenard... (nastavak), ib. XII, sv. 32, 187—252.
Nekrolozi. — Vid Vuletić-Vukasović, ib. XII, sv. 32, 289—293 (s bibliografijom).

- 1934 Knez Lenard ... (nastavak), NS XIII, sv. 33, 15—32, i 34, 125—138.
Bilješke i komentar uz prilog A. Mankanca, Kulmerova pisma banu Jelačiću 1848, ib. XIII, sv. 33, 44—52, i 34, 151—156 (zajedno s M. Stanisavljevićem).
- 1935 Knez Lenard ... (nastavak), NS XIV, sv. 35, 59—64.
Bilješke i komentar uz prilog A. Mankanca ... (nastavak), ib. XIV, sv. 35, 65—92.
- 1937 Rerum bogomilicarum scriptores novi aevi antiquiores, Godišnjak Skopskog Filozofskog fakulteta III/3, 167—200, i pos.
U Vinkovcima prije jednog stoljeća. Kulturnohistorijska crtica. Osijek.
- 1955 Putovanja Save Tekelije, Starine JAZU 45.

U ovu bibliografiju radova prof. J. Matasovića unio sam sve priloge koje je on publicirao u časopisima ili posebno od g. 1918. kada je počeo sistematski istraživati različite pojave sa širokog područja »kulturne historije« — kako ju je on shvaćao. Ne isključujem, dakako, mogućnost da mi je, uza svu pažnju, ipak mogao promaći koji neznatniji tekst.

Iako sam u bibliografiju unio i manje ocjene, jer se u njima može ponekad naći vrlo korisnih podataka za potpunji prikaz ličnosti od koje potječu, nisam to mogao učiniti s brojnim »bilješkama« kojima je Matasović običavao da završi gotovo svaki svezak »Narodne starine« i koje su za takav prikaz često važnije od kritičkih ocjena. Ovih sitnih tekstova, bez posebnih naslova, ima u svemu više desetaka strana.

Osim toga, u bibliografiju nisam unio priloge koje je Matasović objelodanio prije 1918, a koji ne ulaze u historiografiju, premda su za ocjenu njegove složene ličnosti nesumnjivo vrlo značajni. Radi se o njegovoj suradnji u časopisu *Mlada Hrvatska*, Glasilo starčevićanskog đastva IV—V, 1911—12, za vrijeme prve godine studija na zagrebačkom sveučilištu. Osim nekoliko pjesama (Soneti, IV, 163—164; Pjesma sna, IV, 220) pisao je o nekim knjigama i aktuelnim problemima (Karakteristika položaja, IV, 302—306; Zadaća našeg života, IV, 186—193 i 231—237;³ Povodom jednoga početka, V, 25—28; Tzv. utopija, V, 42. u povodu brošure N. B-a, Trijalizam i hrvatska država).

Ostavština prof. Matasovića nije još uvijek, nažalost, sređena. Čini se da je rasprava o knezu Lenardu ipak do kraja napisana i da se sačuvao i drugi dio djela: »Iz galantnog stoljeća«. Nisam mogao provjeriti da li doista postoji opširniji rad o »Trgovini i prometu u banskoj Hrvatskoj XVIII. stoljeća« koji je — kako on sam tvrdi — pripremio za štampu i iz kojega je jedan odlomak uvrstio u NS 20, 1929. Letimičan uvid u komentar uz Krčelićeve »Annuae« pokazao je da ovaj rad nije još dobio konačan oblik, iako se čini da su mnogi tekstovi potpuno izrađeni. Kako je daleko dopro rad na monografiji o ilirskoj »Dvorani«, kojom je Matasović bio u posljednjih desetak godina mnogo zaokupljen i da li je nešto uradio i za novo izdanje Tkalčevih »Uspomena«, za koje se dugo pripremao — nije mi poznato a ne znam ni to da li se njegov stalan interes za »cehalia« ograničio samo na skupljanje građe.

Jaroslav Šidak

³ Ovo je tekst predavanja održana na II »mladohrvatskom zboru«.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Redakcioni odbor:
KONSTANTIN BASTAIĆ
OLEG MANDIĆ
JAKŠA PAVLIĆ
BERNARD STULLI
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:
JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB